

PWN herstelt wat verloren ging in Zuid-Kennemerland

In de drukke Randstad ligt Nationaal Park Zuid-Kennemerland. Een natuurgebied met duinen, bossen en oude landgoederen. Sinds de herfst wordt daar op diverse plekken flink geplagd, gegraven en gebuldoerd. Ecologen en natuurbeheerders zien eindelijk de vruchten van 17 jaar plannen maken en uitvoeren. PWN is de grootste natuurbeheerder van de vijf die bij het park betrokken zijn en beheert de gebieden die eigendom zijn van de Provincie Noord-Holland. Het is een heel andere taak van een waterbedrijf, die ook tijd en geld opeist.

Het Nationaal Park Zuid-Kennemerland is in 1995 officieel ingesteld. Met zijn 3.800 hectare is het park een belangrijke schakel in de Ecologische Hoofdstructuur. Elke tien jaar wordt een beheer- en inrichtingsplan gemaakt. De soortenrijke natuur in de duinen is van internationaal belang en beschermd; wereldwijd komen dergelijke duinlandschappen weinig voor. In Europa dragen ze dan ook het kwaliteitsstempel Natura 2000. Voor natuurbeheerders gelden dan bijzondere regels: ze zijn wettelijk verplicht zeldzame

leefgebieden voor dieren en planten te beschermen en de natuur waar nodig in oorspronkelijke staat te herstellen.

Bedreigde duinen

Duinen zijn van oorsprong stuivende zandlichamen waar de wind vanuit zee vrij spel heeft. Eeuwenlang hebben Nederlanders strijd geleverd tegen stuivende duinen, want hele dorpen verdwenen onder het zand. We legden ze vast met helm en vanaf de jaren '30 ook met het aanplanten van naaldbossen. Na de Tweede Wereld-

oorlog nam de welvaartsontwikkeling een hoge vlucht. Gevolg: door industriële uitstoot en autoverkeer veel stikstofdepositie, dat de groei van grassen, struiken en bomen bevorderde. Het duin groeide verder dicht tot de groene, wuivende heuvels die ons vandaag de dag begroeten. Ook de ingevoerde Amerikaanse vogelkers bleek een plaag. In enkele decennia verspreidde deze exoot zich door het hele duin. PWN heeft de afgelopen jaren alle Amerikaanse vogelkers verwijderd en zorgt voor het beheer met een schaapskudde en een groep vrijwilligers.

Foto: Harm Botman, Artist impression: Ulco Glimmerveen.

Foto: Ruud Maaskant

Waterwinning

De duinen van het park hebben lang gediend als leverancier van het drinkwater in de omgeving. Zandvoort, Bloemendaal, Haarlem, IJmuiden en Velsen pompten al vanaf eind 19e eeuw grondwater op om als drinkwater te leveren. Een groeiende bevolking zorgde voor een groeiende vraag. De duinen verdroogden, een ongewenste ontwikkeling voor de natuur. Genoemde gemeentelijke bedrijven fuseerden tot Waterleidingbedrijf Zuid-Kennemerland, waarmee PWN op zijn beurt fuseerde. PWN kon de levering van drinkwater garanderen vanuit andere bronnen en stopte begin 21e eeuw de grondwaterwinning definitief. Voorzien werd een (zeer gewenste) stijging van het grondwater naar zijn natuurlijk niveau.

Masterplan Regeneratie Duinvalleien NPZK

Die vernatting (van 30 hectare vochtig duinmilieu naar 300 hectare) moest wel worden 'begeleid'. Waar eens natte duinvalleien waren geweest met planten als parnassia, bleekgele droogbloem, strand-duizendguldenkruid of slanke duingentiaan, bedekte nu een dikke rietmat bijna elke valleibodem.

In 1999 zag daarom het Masterplan Regeneratie Duinvalleien NPZK het licht. Hierin werd systematisch beschreven waar en hoe in tien jaar tijd het herstel van de vochtige en natte duinvalleien aan te pakken. Het project kwam op de TOPlijst van het Rijk, voor bestrijding van verdroging. Rijk en de Provincie Noord-Holland subsidiëren samen 75 procent van de kosten. Voorafgaand aan de uitvoering vond onderzoek plaats op archeologisch en cultuurhistorisch gebied.

Tussen 1999-2003 werd de eerste fase van afslag- en ontgravingprojecten uitgevoerd, zoals in het Zuidervlak, Huttenvlak, Groot Olmen, Verlaten Veld, Langerak, Paardekoppevlak en Oude Huisje. De duinmeren Vogelmeer en 't Wed werden heringericht en de Zanderij geherprofileerd.

Het stopzetten van de duinwaterwinning was begeleid door zeer uitgebreide studies over mogelijke grondwaterlast in de woonkernen in de duinzoom en bij bebouwing in het duin. Alvorens de grondwaterwinning stop te zetten, werden uit een fonds van Provincie Noord-Holland en PWN maatregelen getroffen om grondwateroverlast te voorkomen. In het duin is onlangs de tijdelijke bemaling stopgezet. Eind 2011 begon de tweede fase van het Masterplan. In 22 duinvalleien werd de bodem kaal gemaakt tot op het zand. Als de financiering vanuit Europa doorgaat, zal rond 2015 de laatste duinvallei hersteld zijn en daarmee is het hele Masterplan uitgevoerd. Kwam

Op 31 oktober jl. zetten negen betrokken partijen gezamenlijk de schop in de grond als officiële start van de aanleg van natuurbrug Zandpoort. Er zijn nog twee natuurbruggen in het park voorzien: één over de spoorlijn Haarlem/Zandvoort, de andere over de Zeeweg nabij Overveen. Allemaal aan te leggen met zand uit onder andere de Noordwest Natuurkern. Zo worden twee grote duingebieden in de Randstad (Nationaal Park Zuid-Kennemerland en de Amsterdamse Waterleiding-duinen) met elkaar verbonden tot een 7.000 hectare groot duingebied.

vroeger parnassia op enkele plekje voor, tegenwoordig komt deze plantensoort samen met andere zeldzame bedreigde plantensoorten van vochtige duinvalleien weer voor in veel duinvalleien.

Wisenten

Als wapen tegen het dichtgroeien van de duinen en het wegvallen van het duinkonijn door ziekten zet PWN grote grazers in. Na een lang voorbereidingsproces wilde het drinkwaterbedrijf wisenten inzetten om te kijken of zij met hun specifieke graasgedrag iets toevoegen. In duingebied Kraansvlak begon in 2007 een vijfjarige pilot met zes wisenten uit Polen. PWN verbond aan de pilot de voorwaarde van het doen van wetenschappelijk onderzoek, want er is weinig bekend over wisenten en hun gedrag. Eén van de uitkomsten is dat wisenten relatief meer houtigen eten dan Schotse Hooglanders, wat weer van belang is in een duinterrein dat langzaam dichtgroeit met struiken en bomen. Afgelopen maand werd tijdens het nationale wisentsymposium het rapport 'Vijf jaar wisenten Kraansvlak' gepresenteerd met daarin de neerslag van vijf jaar beheer, ervaringen en onderzoeksresultaten (www.pwn.nl/puurnatuur). De pilot is verlengd tot 2017, het onderzoek gaat door. Om bezoekers de gelegenheid te geven de kudde in het wild te ontmoeten, is begin november een wandelpad door een deel van het Kraansvlak geopend.

Windsleuven

Eind jaren '90 brak bij ecologen van PWN het besef door dat de duinen ten dode waren opgeschreven. Alles was vastgelegd of vastgegroeid, de duindynamiek was weg. En daarmee de processen van duinverjonging

en de bijbehorende unieke duinflora en -fauna. Wat te doen? Kennis en ervaring werd op Europese schaal uitgewisseld via werkbezoeken en langzaam maar zeker ontstond een gedurfd beeld: duinen kaal maken en de wind weer zijn eeuwenoude rol teruggeven. Niet iedereen zag daarvan de noodzaak in. Jarenlang werd actief overlegd en geluisterd naar de omgeving. Na zes jaar voorbereiding, gesteund door Hoogheemraadschap Rijnland (dynamisch kustbeheer) en subsidies vanuit de Europese Unie (LIFE) en de Provincie Noord-Holland, begon december 2011 het project Noordwest Natuurkern.

Foto: Harm Botman

Foto: PWN

Vijf grote windsleuven (100 tot 150 meter breed) worden momenteel in de zeereep tussen IJmuiden en Bloemendaal aan Zee gegraven. Van vijf achterliggende paraboolduinen zijn de flanken kaal gemaakt. Zo krijgt de wind vanuit zee weer toegang tot het kale duinzand, neemt het mee en blaast het over de kop van een duin. Aan de duinvoet ontstaat een natte duinvallei. De paraboolduinen gaan langzaam maar zeker weer door het duin wandelen.

De 240.000 kubieke meter zand die vrijkomt bij het graven wordt elders in de omgeving gebruikt voor natuurherstel. Bijvoorbeeld om

het Cremermeer, een duinmeer in de Noordwest natuurkern, minder diep te maken en daardoor de biodiversiteit te vergroten. Of om het strand van Zandvoort veiliger te maken. Daar is nog steeds sprake van afslag.

Communicatie

Om alles wat het park heeft te bieden én de vele veranderingen onder de aandacht te brengen, wordt veel tijd aan communicatie besteed. Want de bezoeker die er voor rust en ruimte komt, treft dat laatste aan maar het eerste is (weliswaar tijdelijk) soms ver te zoeken. Graafmachines die duinflanken of valleibodems afgraven, zanddumpers die hun vracht van a naar b brengen, fietspaden die ineens even dicht zijn en last but not least: het ziet er ineens allemaal zo 'rauw' uit. Het was toch mooi groen? Ja. Uitleggen dat dit juist in de duinen niet de bedoeling is, is een enorme uitdaging. Via gesprekken, veldexcursies, informatiedagen, artikelen, internet, radio- en televisieprogramma's, brochures en heel veel vragen beantwoorden, hopen we de bezoeker én het duin recht te doen. Middel daarin is ook het bezoekerscentrum van het park. Momenteel wordt gebouwd aan een nieuw onderkomen, dat zomer 2013 opent. Tot die tijd kan men terecht in het huidige centrum dat is gevestigd in het oude pompgebouw van de in 1898 opgerichte Haarlemse Waterleidingmaatschappij.

Marieke Kuipers en Jenny van Rijn (PWN)